

Han sad ensomt på sit værelse. -t på nye eventyr

Eva Skafte Jensen
Dansk Sprognævn

1. Indledning

I moderne dansk er adjektiver en udtømmelig kilde til adverbialer; mange af dem kan man bare føje et *-t* til, og så har man ord (*eftertænksomt, tankeløst, kraftfuldt, ivrigt, sikkert* osv.) som kan bruges som mådesadverbialer. Selvsamme adjektiver kan også fungere som prædikativer; i givet fald kongruerer de i genus og numerus med den referent de karakteriserer.

Prædikativer har en *VÆRE*-relation til en referent (fx referenten *er* ‘tankeløs’); mådesadverbialer har en *GØRE*-relation til verbalhandlingen (fx referenten *gør* noget på en ‘tankeløs’ måde). Derfor er det overraskende at man uden større besvær kan finde temmelig mange autentiske belæg på sætninger af den type der vises i overskriften, hvor en ordform som *ensomt* (med *-t*) står i en sætning med en referent i fælleskøn singularis (fx som overskriftens *han*) eller i pluralis. For det er svært at se en *GØRE*-relation i en sådan sætning; en *VÆRE*-relation er langt mere oplagt.

Denne artikel handler om ordformer med *-t* i sammenhænge hvor *-t* ikke kan tages som udtryk for kongruens med en referent. Jeg vil argumentere for at *-t* er blevet reanalyseret som fokussignal, og at dette blandt andet er sket under indflydelse fra mådesadverbialernes *-t*.

2. Afgrænsning

2.1. Stærkt og svagt styrede led

Både prædikativer og mådesadverbialer kan være svagt styrede eller

stærkt styrede¹; det kommer an på den konstruktion de indgår i. I (1) vises et stærkt styret prædikat og i (2) et stærkt styret mådesadverbial².

(1) *Alle er **glade** - fra top til bund.* (Ekstra Bladet 2020)

(2) *Hun omgav sig med smukke ting, og hun boede **smukt**.* (Kristeligt Dagblad 2016)

I (1) og (2)³ er de fremhævede led obligatoriske (*komplement*, om man vil). Uden dem ville sætningerne være ufuldstændige. I sammenligning hermed er prædikatet i (3) og mådesadverbialet i (4) netop karakteristiske ved (kun) at være svagt styrede. De kan udelades uden at deres sætninger af den grund mangler noget.

(3) *Arbejdsløs og stadig nysgerrig* søgte hun flere informationer. (Berlingske 2012)

(4) *Klikkeriet går **langsomt** én i blodet.* (Weekendavisen 2005)

Denne artikel handler først og fremmest om de svagt styrede prædikativer og mådesadverbialer, altså de typer der kan udelades. Selvom mange af de pointer der fremføres i artiklen, gælder såvel svagt styrede som stærkt styrede prædikativer og mådesadverbialer, vil det der for nemheds skyld bare omtales som prædikativer og mådesadverbialer, i praksis handle om de svagt styrede.

2.2. Adjektiver der ikke får -t

Ikke alle adjektiver kan tage -t, for eksempel *stille* og *energisk* i (5) og (6).

(5) *I bliver nødt til at tale **stille** sammen, sætte jer ned og lave noget roligt.* (Information 2013)

(6) *'Kom så, Birger,' siger hun **energisk**.* (Information 2011)

¹ Hvad angår prædikativerne kalder Diderichsen (1946: 176) de to typer for hhv. fast og frit prædikat; Aage Hansen (1967(I): 147-149) omtaler de svagt styrede som løse prædikater.

² I alle eksempler er fed skrift og understregning føjet til af mig.

³ Verbet *bo* styrer obligatorisk et adverbial, i (2) er det et mådesadverbial. Det kunne også have været et stedsadverbial, fx *i Paris*, jf. *hun boede i Paris* (Hansen & Heltoft 2011: 1017). Læs mere om stærk og svag styring hos Hansen & Heltoft (2011: 88-89).

Mange af de overordnede pointer om prædikativer og mådesadverbialer gælder også ordformer der ikke kan tage *-t*, men eftersom emnet for denne artikel er reanalysen af *-t* i *-t*-former, er det kun de adjektiver der overhovedet kan tage *-t*, der gøres til genstand for analyse.

3. Prædikativer og mådesadverbialer

Prædikativer og mådesadverbialer ligner hinanden i forskellige henseender, men de adskiller sig også fra hinanden på en række punkter. Prædikativer tilskriver egenskaber til en referent (populært sagt 'lægger de sig til nominalet'); der er som nævnt en VÆRE-relation mellem en sådan referent og et prædikativ, og prædikativet kongruerer med referenten i numerus og genus (Hansen & Heltoft 2011: 869). Mådesadverbialer karakteriserer måden verbalhandlingen sker på (de 'lægger sig til verbet'); der er en GØRE-relation mellem et mådesadverbial og verbalhandlingen (Hansen & Heltoft 2011: 277-278, 1019).

I (7) fungerer *eftertænksom* (sammen med de andre fremhævede ord⁴ i paratagmet) prædikativt; det giver en karakteristik af referenten *læseren*, og det kongruerer med denne referent ved at stå i fælleskøn singularis. I (8) fungerer *eftertænksomt* adverbielt; det karakteriserer verbalhandlingen, altså måden noget bliver *fortalt* på.

- (7) [om en journalist der er dygtig til at skrive portrætter]
.. *kunsten først at analysere og derefter at beskrive et menneske, så læseren sidder **oprørt, rørt, eftertænksom og beriget** tilbage.* (Berlingske 2013)
- (8) *Det er nok lige før, jeg betragter ham som et familiemedlem, fortæller Brian **eftertænksomt** om den nye og meget dybere relation til Henrik.* (Ekstra Bladet 2020)

Som nævnt kongruerer *eftertænksom* i (7) med referenten *læseren*. I (8) kongruerer *eftertænksomt* ikke med referenten *Brian*, for *eftertænksomt* (med *-t*) er ikke en form i fælleskøn singularis. Det sandsynliggør tolkningen af *eftertænksomt* som mådesadverbial. På udtrykssiden falder et sådant mådesadverbial sammen med adjektivets form i intetkøn singularis; det ender på *-t*. Dermed kan det ikke afgøres

⁴ Bemærk at *-t* i de andre ord i paratagmet ikke er valgfrit.

i et eksempel som (9) om *eftertænksomt* fungerer som et prædikativ (9') eller et mådesadverbial (9'').

- (9) *Oraklet sidder og banker **eftertænksomt** med pegefingeren på sin gps.* (Politiken 2010)
 (9') *Oraklet sidder og banker **eftertænksomt***
 (9'') *Oraklet sidder og banker **eftertænksomt***

Er oraklet *eftertænksomt* idet det sidder og banker på sin gps, eller sidder det og banker *på en eftertænksom måde*? Begge tolkninger er mulige. Dette tages op igen i afsnit 7.

4. Ordformen *ensomt* som varsel om *-t* på nye veje

Det særlige ved eksemplet i overskriften, nedenfor gengivet som (10), er at *ensomt* på den ene side ikke kan være en form der kongruerer med referenten *han*; så skulle ordformen have været uden *-t*, *ensom*. På den anden side er en GØRE-relation med verbalet (*sad*) svær at forestille sig. Hvordan sidder man på en ensom måde? En VÆRE-relation synes langt mere oplagt.

- (10) *han sad **ensomt** på sit værelse*

Ikke desto mindre er eksempler af typen vist i (10) forholdsvis udbredt. Dette fremgår af tabellerne 1 og 2, der viser resultaterne af korpusøgninger i et korpus bestående af landsdækkende og regionale aviser på 360,27 mio. ord. I det pågældende korpus er der blevet søgt på kombinationer af et af verberne *sidde*, *stå* og *ligge* i hhv. infinitiv, præsens, præteritum, supinum og samtids participium efterfulgt af en af formerne *ensom*, *ensomt* og *ensomme* i positionen 0 til 5 ord efter verbalformen. Det resulterede tilfældigvis i præcis 100 forekomster.

forekomster med <i>-t</i> (<i>ensomt</i>) uden traditionel kongruens						
<i>sidde</i>	1	<i>stå</i>	0	<i>ligge</i>	1	
<i>sidder</i>	7	<i>står</i>	7	<i>ligger</i>	6	
<i>sad</i>	1	<i>stod</i>	1	<i>lå</i>	2	
<i>siddet,</i> <i>siddende</i>	0	<i>stået,</i> <i>stående</i>	0	<i>ligget,</i> <i>liggende</i>	0	
i alt	9		8		9	26

Tabel 1.

forekomster med traditionel kongruens (<i>ensomt</i> , <i>ensomt</i> , <i>ensomme</i>)						
<i>sidde</i>	8	<i>stå</i>	4	<i>ligge</i>	2	
<i>siddet</i>	21	<i>står</i>	14	<i>ligger</i>	10	
<i>sad</i>	8	<i>stod</i>	6	<i>lå</i>	1	
<i>siddet</i> , <i>siddende</i>	0	<i>stået</i> , <i>stående</i>	0	<i>ligget</i> , <i>liggende</i>	0	
i alt	37		24		13	74*
* heraf 9 med <i>ensomt</i> (dvs. 9 hvor <i>ensomt</i> kongruerer med en referent i intetkøn singularis)						

Tabel 2.

Af de i alt 100 forekomster optrådte 26 i kontekster hvor der ikke kunne være tale om en kongruerende -t-form. I (11)-(14) vises nogle eksempler.

- (11) *Han sidder **ensomt** og klimprer på sine musikinstrumenter.* (Jyllands-Posten 2010)
- (12) *Mange steder er der langt mellem gravene, og enkelte bevaringsværdige sten står **ensomt** tilbage på plænerne.* (Kristeligt Dagblad 2020)
- (13) *Da vi kommer helt tæt på kroen, som ligger **ensomt** et par kilometer fra den nærmeste landsby, Balquhiddy, tager første indtryk toppen af glæden ved at være fremme.* (Berlingske 2012)
- (14) *Der lå de **ensomt** sammen med en halv flaske kildevand og hængelåsen til skabet i det fitnesscenter, jeg ikke længere er medlem af.* (Information 2015)

Af søgningerne fremgår det at *ensomt* som ikke-kongruerende form ikke er et perifert fænomen. I stedet for at afveje forekomster som dem i tabel 1 som fejl, må det dermed være opgaven at overveje hvordan formen kan være motiveret. Mit forslag er at -t er blevet reanalyseret som muligt fokussignal.

Bemærk at ved tabel 2 gøres der opmærksom på at 9 af forekomsterne med traditionel kongruens sker i sammenhænge hvor den referent der kongrueres med, styrer intetkøn singularis. Forekomster

som disse viser sig at have særlig relevans i forbindelse med reanalysen af *-t*, jf. afsnit 7.

5. Fokus

Analysen af *-t* som fokussignal er baseret på den fokusforståelse man finder hos Togeby (1993), Hansen & Heltoft (2011), Nølle (1996) og ved opslagene *fokus* og *fokusled* i Heltoft m.fl. (2020)⁵. Ifølge Togeby (1993: 446) defineres fokus således:

Et led som afsenderen meddeler som relevant for modtageren fordi det tilføjer, sammenføjer, sletter eller omorganiserer information i modtagerens mentale model, er sætningens **fokus**.

Hos Hansen & Heltoft (2011: 75) finder man en definition der er kompatibel hermed:

FOKUSLEDDET er det led (eller den del af et led) som afsenderen udpeger som særlig relevant, som meddelelsens centrum, og som han altså også udpeger som det led modtageren bør benægte hvis han er uenig. Dette led siges at bære meddelelsens FOKUS.

I citaterne kobles sproglige fænomener med afsenderintention, grammatik med pragmatik. I eksempler som (10)-(14) er ordet *ensomt* bærer af sin ytrings fokus. I for eksempel (10) er det relevante i meddelelsen, det som tilføjer noget i modtagerens mentale model, og det som ”modtageren bør benægte” hvis uenig, netop at den pågældende person sidder *ensomt* på sit værelse, altså uden selskab af andre mennesker.

6. Prædikativ eller mådesadverbial?

For at kunne afprøve en hypotese om at *-t* er blevet et fokussignal, må man undersøge tilfælde hvor et givet adjektiv optræder med et *-t* i sammenhænge hvor der er en oplagt VÆRE-relation, og hvor der ikke kan være tale om kongruens. En komplicerende omstændighed i den bestræbelse er at adjektiver med den relevante ordstruktur ofte kan

⁵ I citaterne er fremhævelser if. forlæg.

tolkes (og sandsynligvis faktisk bliver tolket) som mådesadverbialer, jf. (8) og måske også (9) ovenfor; i sådanne tilfælde tolkes *-t*-forekomster i ikke-kongruerende sammenhænge automatisk som nogle der etablerer en GØRE-relation snarere end en VÆRE-relation. Det gælder også tilfælde hvor ordkandidaten ellers kunne lægge op til en VÆRE-relation, jf. (15)-(17) med henholdsvis *tankefuldt*, *tavst* og *forlegent*.

- (15) *Pilen i hendes hjerte vajer i vinden, skælver, som bevoksningen på den anden side af den flod, hun **tankefuldt** vandrer langs.* (Information 2020)
- (16) *De kunne herefter som de fleste andre have valgt den kolde skulders politik og **tavst** fulgt den illegale presse.* (Berlingske 2012)
- (17) *Sangeren kigger **forlegent** ned i bordet.* (Jyllands-Posten 2012)

Det ser altså ud som om vi strækker vores opfattelse af hvad en GØRE-relation kan omfatte, så en sådan nu til dags ikke kun bruges i konstruktioner hvor der finder en meget konkret og fysisk handling sted, men også i konstruktioner der omfatter adjektiver ”der beskriver sindstilstande”, jf. Hartling (2022), der anfører et eksempel som *Drengen gik muntert hen ad fortovet*.

Helt umuligt er det dog ikke at finde andre ordformer med *-t* hvor kongruens ikke kan komme på tale, men hvor semantikken i konstruktionen alligevel peger mere på en VÆRE-relation end en GØRE-relation, jf. de fremhævede *-t*-former i eksemplerne (18)-(21). For at kunne tælle som en form der kongruerer med de respektive sætningers relevante referenter, skulle de fremhævede ord have stået i pluralis eller i fælleskøn singularis.

- (18) *såvel kaptajnen som tre af de syv besætningsmedlemmer testede **positivt**, da de pustede i alkoholmetret.* (Jyllands-Posten 2005)
- (19) *Under nedlukningen gik mange gallerier hurtigt **digitalt**.* (Weekendavisen 2020)
- (20) *Soldaten ligger **livløst** på en bære med overkroppen bar.* (Politiken 2013)

- (21) *Så pengene faldt ned mellem flere stole og lå **dødt** der.*
(Information 2013)

I (18) *er* kaptajn og besætningsmedlemmer positive i teknisk forstand, dvs. i henhold til gældende promilleregler, i (19) går de omtalte gallerier fra en tilstand hvor de *er* ikke-digitale til en tilstand hvor de *er* digitale, i (20) *er* soldaten livløs, og i (21) *er* pengene ubevægelige ('døde'). Bemærk også at eksemplerne ikke kan omskrives med *på en positiv/digital/livløs/død måde*.

Ordformer med *-t*, hvor *-t* ikke så let tolkes som et kongruerende intetkøns-*t*, finder man altså ikke kun ved leksemet *ensom*.

7. Reanalysen af *-t*

Reanalysen af *-t*-former som fokusformer understøttes sandsynligvis af mådesadverbialernes *-t*. Hidtil har sammenligningen af prædikativer med mådesadverbialer handlet om forskelle, men der er også en del ligheder mellem disse og prædikativer. For eksempel har prædikativer og mådesadverbialer den egenskab til fælles at de prototypisk er bærere af fokus (Jensen 2010, 2011: 190; se også Hansen & Heltoft 2011: 1024, 1726, 1751, 1778). I alle indtil videre givne eksempler i denne artikel er prædikativer og mådesadverbialer de oplagte bærere af fokus i deres respektive ytringer, jf. definitionerne i afsnit 5.

I moderne dansk har mådesadverbialer *-t* (under forudsætning af at de har en ordstruktur der tillader et *-t*, jf. afsnit 2). Eksempler vises i (22)-(24).

- (22) *Ballonen på den flaske, som intet sukker fik, hænger stadig **slattent** ned langs flaskehalsen.* (Weekendavisen 2019)
(23) *Spurt opad, og løb **hurtigt** nedad - så kan du få pulsen ned ved at lunte mellem bakkerne.* (Politiken 2010)
(24) *Forfatterne danser tilpas **følsomt** i deres analyse af vennen og kollegaen.* (Berlingske 2011)

Som nævnt i forbindelse med (9) er der på udtrykssiden et sammenfald mellem mådesadverbialer og adjektiver i intetkøn singularis; de har *-t*. I (25) vises endnu et eksempel hvor det ikke kan afgøres om ordformen med *-t* (*frygtsomt*) er et prædikativ (25') eller et mådesadverbial (25'').

- (25) *Og mens dit hjerte banker **frygtsomt**, finder du lige pludselig en seddel på PH-lampen.* (Ekstra Bladet 2005)
- (25') *Og mens dit hjerte banker **frygtsomt** = dit hjerte banker og er frygtsomt*
- (25'') *Og mens dit hjerte banker **frygtsomt** = dit hjerte banker på en frygtsom måde*

I sprogforandringsammenhænge er eksempler af den type som vises i (9) og (25), særligt vigtige, for de udgør den slags hvor en reanalyse (altså en omfortolkning) kan finde sted⁶. I (9) og (25) er *eftertænksomt* og *frygtsomt* de sandsynlige bærere af deres ytrings fokus, uanset om de i øvrigt fungerer som mådesadverbialer eller prædikativer. Sprogbrugere der oplever den slags eksempler uden entydig syntaktisk tolkning, kan opfatte selve -t'et som et fokussignal, og når dette først er sket, er der opstået en ny situation hvor -t kan bruges som fokussignal uafhængigt af det gamle betydningsindhold (som er *intetkøn singularis*)⁷. Der er således tale om en klassisk udviklingsvej efter mønstret A > A/B > B, jf. figur 1.

	A	A/B	B
udtryk	-t	-t	-t
indhold	intetkøn singularis	intetkøn singularis og fokussignal	fokussignal, intet krav om nominal kongruens

Figur 1. Reanalysen af -t; der er en bevægelse fra venstre mod højre

Principielt er det umuligt at afgøre med sikkerhed om de enkelte sprogbrugere faktisk opfatter -t i eksempler som (9) og (25) som fokussignal; måske betyder -t for nogen bare *intetkøn singularis*, jf. tilstand A. Men (også) principielt lever sådanne eksempler op til den tilstand der skildres i A/B. De 9 eksempler optegnet i tabel 2 hvor et -t

⁶ Internationalt kaldes sådanne tilfælde "bridging contexts" (se fx Heine 2002) fordi de danner bro mellem det gamle og det nye. På dansk oversættes udtrykket til "brobygningskontekster", se fx Westergaard (2021) og Dalberg (2023).

⁷ I en artikel om *selv* som subjektfokusator hævder jeg at børn i tidlig børnehævealder opsnapper -t's funktion som fokussignal, hvilket kommer til udtryk i at de kan sætte -t på *selv* i ytringer som *det skal du selv gøre* og *jeg vil selv hælde op*, se Jensen (2010: 63).

kongruerer med en referent i intetkøn singularis, passer også hertil. I (26) vises et af disse eksempler.

- (26) *uden bro ligger skibsrederens operahus **ensomt** på Holmen og skriger efter at blive en del af byens puls.* (Berlingske 2016)

Heroverfor står eksempler som (10) og (18)-(21). De afspejler tolkningen af *-t* som rent fokussignal, jf. tilstand B i figur 1, og det er kun i eksempler som disse, dvs. (10) og (18)-(21), at det overhovedet er muligt at erkende at *-t* har løsrevet sig fra traditionel kongruensfunktion.

Således kan de funktionelle ligheder mellem mådesadverbialer som har *-t*, og prædikativer understøtte en reanalyse af *-t* som fokussignal på bekostning af prædikativernes krav om kongruens med en referent, jf. eksemplerne (10)-(14). En vigtig pointe på dette sted er at *-t* ikke **gør** de pågældende ord/ordformer til fokusbærere. Det er i stedet funktionen som fokusbærer der **muliggør** et *-t*.

8. En relativt ny reanalyse

Interessant nok er det ikke nyt at det kan være uafgørligt om en ordform fungerer som prædikativ eller mådesadverbial. Frem til engang i 1800-tallet var det helt almindeligt at mådesadverbialer ikke havde *-t*, jf. (27) og (28), hvor *heldig* og *grundig* ikke kongruerer med hhv. *vi* (som ville kræve formen *heldige*) og *det* (som ville kræve formen *grundigt*).

- (27) **Heldig** iværksatte vi vort Tilbagetog gennem den mørke Have. (Bergsøe: "Fra den gamle Fabrik", 1869)
(28) *det maa overvejes meget **grundig**.* (Schandorph: "Uden Midtpunkt", 1878)

I et eksempel som (29) kan *langsom* dermed lige godt tolkes som et prædikativ (kongruerende med *den høje fyldige Blondine*) og som et mådesadverbial der karakteriserer *hvordan* den høje fyldige blondine kommer ridende forbi.

- (29) *Otto hilsede nu ogsaa ærbødig den høie fyldige Blondine, som **langsom** reed ham forbi.* (Goldschmidt: ”Hjemløs”, 1853-1857)

Dermed kunne *langsom* i et eksempel som (29) dengang have den samme uafklarethed som *eftertænksomt* og *frygtsomt* i (9) og (25), bare iklædt en anden dragt. Hvor det i moderne dansk er ordformer **med -t** der kan tolkes på to måder, var det førhen ordformer **uden -t** (og uden *-e*) der kunne tolkes som både mådesadverbial og prædikativ (se mere i Jensen & Schack 2023, 2024: 54-62). At det engang forholdt sig sådan, peger på at reanalysen af *-t* som fokussignal er af nyere dato.

9. De nye *-t*-former

Spørgsmålet er nu hvordan man skal kategorisere *-t*-former som i (10) osv. Er vi generelt begyndt at opfatte størrelser som ellers var oplagte (frie) prædikativer, som adverbialer? Eller er der stadig tale om prædikativer, bare med ikke-kongruerende *-t*'er? Der er indicier i begge retninger.

Hvad angår den første forklaring, nemlig en mulig tendens i retning af flere adverbielle former på bekostning af prædikativer, kan man godt finde en vis støtte. I hvert fald udtrykker vi os nu langt oftere med mådesadverbialer end med frie prædikativer end vi tidligere gjorde (jf. Jensen & Schack 2023, 2024: 54-62). I (29) ville vi nu til dags have brugt en *-t*-form og dermed trække tolkningen af *langsom-t* i tydelig(ere) adverbiel retning. Endnu et eksempel fra 1800-tallet vises i (30), hvor det kongruensbøjede prædikativ (*voldsomme*) sandsynligvis opleves gammeldags, mens en *-t*-form (*voldsomt*) kunne være det moderne valg.

- (30) *Dunsterne steg saa **voldsomme** op af Jorden, at det var en Umulighed fra Castellet at se de Skibe, der laa til Ankers paa Rheden.* (Joseph Wulff: privat brev, 1837)

Desuden er det tankevækkende at vi tilsyneladende er villige til at opfatte *-t*-forekomster som mådesadverbialer hvis vi kan, jf. (15)-(17), hvor det kunne have været oplagt at se *VÆRE*-relationer snarere end *GØRE*-relationer.

I stedet for at se adverbialer af den slags der er emnet for denne artikel, som en kategori der snævert udtrykker *måden* verbalhandlingen udføres på, kan man måske se på dem mere abstrakt som noget der har en relation til hele situationen. I (10) er det således hele situationen der er præget af ensomhed, ikke bare en person der er ensom. Eksempler som (15)-(17) kan også tolkes på denne måde. I (15) er der ikke bare tale om en tankefuld person, men om en situation der er præget af tankefuldhed. En sådan ide er der faktisk præcedens for. I *Moderne Dansk* skriver Hansen (1967(II): 147): ”*Vi saa tavse paa ham [...]* lægger vægt på tavsheden hos hver især, medens *vi så tavst på ham* angiver en almen tilstand af tavshed.”

Hvad angår den anden forklaring, nemlig at prædikativer kan få tilføjet et ikke-kongruerende *-t*, er der også en vis støtte for den. I en kort artikel der handler om en sætning som *tag en maske løs(t) af* i en strikkeopskrift, skriver Hartling (2022) at det ikke er ualmindeligt at vi i dansk ”grammatisk” behandler størrelser af den relevante type som mådesadverbialer skønt de ”semantisk-logisk - siger mere om subjektet eller objektet i sætningen – og dermed ligner et prædikativ til forveksling”. En mådesadverbiel tolkning i den aktuelle sætning ligger ikke lige for, for en sådan ville betyde at man tager en maske af på en løs/ikke-stram måde, og som alle der har erfaring med strikning ved, giver dette ikke mening⁸. Ikke desto mindre er det ret udbredt med *-t*-former i denne konstruktion. Dette tyder på at en størrelse på den ene side kan have egenskaber der trækker i prædikativ retning, og på den anden kan blive brugt med mådesadverbialets særkende, *-t*. Dette peger på en analyse hvor der er tale om at prædikativer kan forekomme uden kongruensbøjning, og at *-t* i sådanne tilfælde ikke betyder *singularis intetkøn*.

En sådan analyse ville også være i overensstemmelse med udviklingen skitseret i figur 1. Højre kolonne beskriver en tilstand hvor selve formanten *-t* kan opfattes som et fokussignal; *-t*’et har her løsrevet sig fra betydningen *singularis intetkøn* og har intet med traditionel kongruens at gøre. Dermed kan det stadig bruges ved størrelser der indholdsmæssigt (”semantisk-logisk”, jf. Hartling) ligner et prædikativ.

⁸ At tage en maske løs(t) af betyder at den pågældende maske ikke strikkes, men overføres ustrikket til den anden pind.

10. Andre -t-former

Til slut skal det overvejes om denne artikels lidt overraskende -t'er har noget at gøre med de -t'er man kan finde i sætninger som (31)-(35), se også eksempler hos Hansen (1967(II): 25-87), Ravnholt (2005) og Hansen & Heltoft (2011: 834-835).

- (31) *her er varmt*
- (32) *at bestige et bjerg er svært*
- (33) *at han aldrig leverede til tiden, var kreperligt*
- (34) *sild er godt*
- (35) *hyppige møder er vigtigt*

Almindeligvis behandles -t-formerne i de viste eksempler som udslag af såkaldt "frit genus", dvs. genus der ikke er betinget af hvad en given substantivstamme styrer⁹, men af andre forhold. Mere specifikt behandles de viste -t-forekomster som dels intetkøn pr. default (når der ikke er en referent at tilskrive egenskaber til, vælges intetkøn, jf. (31)-(33)), dels som semantisk betinget (tilskrivning af egenskaber til en ikke-individeret referent, jf. (34)-(35)), jf. Ravnholt (2005), Hansen & Heltoft (2011: 834). Desuden kan typerne vist i (32)-(35) anses for at have "sætningsværdi" (jf. Hansen 1988: 116-118) og dermed indeholde et element af handling. Se også Hansen (1967(I): 171) om neutrum i eksempler af typen vist i (31)¹⁰.

Det er dog ikke indlysende at der er tale om den samme slags -t'er i eksempler som disse. For det første er det svært at se at distinktionen individeret/ikke-individeret er relevant i forbindelse med de -t-former artiklen har under lup. For det andet er der ikke et kopula mellem referent og (frit) prædikativ i eksempler som (10)-(21), og havde der været et kopula, ville de pågældende eksempler formodentlig have udvist kongruens, jf. (10') og (18')-(21'), som er lette omformninger af (10) og (18)-(21).

⁹ For eksempel styrer substantivet *bord* intetkøn (*et bord*, *bordet*), og substantivet *stol* styrer fælleskøn (*en stol*, *stolen*). Hansen & Heltoft (2011: 453) bruger termen stammegenus om denne brug af fælleskøn og intetkøn.

¹⁰ Internationalt går diskussionen om -t i eksempler som (32)-(35) under betegnelsen *pancake sentences*, opkaldt efter sætninger af typen *pandekager er godt*, hvor et *godt* ikke kongruerer med subjektet, som er pluralis. En kortfattet opsummering af standpunkterne kan ses i Enger (2023).

- (10') *han er **ensom** (*ensomt)*
- (18') *såvel kaptajnen som tre af de syv besætningsmedlemmer var **positive** (*positivt)*
- (19') *Under nedlukningen var mange gallerier (ikke-)**digitale** (*digitalt)*
- (20') *Soldaten er **livløs** (*livløst)*
- (21') *Så pengene er **døde** (*dødt)*

At alle *-t*-formerne i (31)-(35) så i øvrigt er bærere af fokus i deres ytringer, er en anden sag.

TAK til kolleger i Dansk Sprognævn og til et vældig engageret og spørgelystent publikum på 20. Møde om Udforskningen af Dansk Sprog. En særlig tak til Hans-Olav Enger, Jørgen Schack og Ken Ramshøj Christensen, som alle har læst en tidligere version af artiklen og givet mange gode og hjælpsomme kommentarer.

Litteratur

- Dalberg, Line (2023). *Forandringer i ledsætningens topologiske struktur i middeldansk. En undersøgelse af det første trin i udviklingen af en ny ledsætningsledstilling*. Ph.d.-afhandling, Institut for Nordiske Studier og Sprogvidenskab, Københavns Universitet.
- Diderichsen, Paul (1946). *Elementær Dansk Grammatik*. København: Gyldendal.
- Enger, Hans-Olav (2023). Defaultkongruens eller semantisk kongruens i pannekakesætninger? *Språk och stil: Tidskrift för svensk språkforskning*, 32, 171–176. DOI: <https://doi.org/10.33063/diva-493028>
- Hansen, Erik & Lars Heltoft (2011). *Grammatik over det Danske Sprog*. København & Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Hansen, Aage (1967). *Moderne dansk I-III*. København: Grafisk Forlag.
- Hansen, Erik (1988). *Rigtigt dansk*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Hartling, Anna Sofie (2022). Bag om udtrykket: tage 1 maske løs(t) af. *Nyt fra Sprognævnet*, 2022(3), 16-18.
- Heine, Bernd (2002). On the role of context in grammaticalization. I Ilse Wischer & Gabriele Diewald (red.). *New Reflections on Grammaticalization* (s. 83-101). Amsterdam: John Benjamins.
- Heltoft, Lars, Eva Skafte Jensen, Ida Elisabeth Mørch & Jørgen Schack (2020). *Grammatiske termer. Dansk Sprognævns skrifter 50*. Bogense: Dansk Sprognævn.

- Jensen, Eva Skafte (2010). *Selv-studier. Ny forskning i grammatik*, 17, 47-65. DOI: <https://doi.org/10.7146/nfg.v18i17.23697>
- Jensen, Eva Skafte (2011). *Nominativ i gammelskånsk – afvikling og udviklinger*. København & Odense: Det Danske Sprog- og Litteraturselskab & Syddansk Universitetsforlag.
- Jensen, Eva Skafte & Jørgen Schack (2023). Ubøjede adverbier uden og med -t og historien bag. *Ny forskning i grammatik*, 30, 57-73. DOI: <https://doi.org/10.7146/nfg.v1i30.137953>
- Jensen, Eva Skafte & Jørgen Schack (2024). Mange grublende Dage ere gaaede forud. Rapport fra et forskningsprojekt. I Eva Skafte Jensen & Jørgen Schack (red.). *Mange grublende Dage ere gaaede forud. Grammatik i 1800-tallet som nøgle til moderne normproblemer. Dansk Sprognævns skrifter* 54 (s. 11-82). Bogen: Dansk Sprognævn.
- Nølle, Henning (1996). Det attributive adjektivs stilling på fransk. *Ny forskning i grammatik*, 3, 49-83.
- Ravnholt, Ole (2005). ”Sødt er syndigt” – genus som funktionel og produktiv kategori i dansk. I Jens Cramer, Mette Kunøe & Ole Togeby (red.). *Teorien om alt og andre artikler om sprog og filosofi* (s. 211-227). Aarhus: Wessel og Huitfeldt.
- Togeby, Ole (1993). *Praxt*. Århus: Aarhus Universitetsforlag.
- Westergaard, Lennart (2021). Grammatikalisering af *nu*. Fra tidslig kontrast til polyfoni. *Ny forskning i grammatik*, 28, 175-194. DOI: <https://doi.org/10.7146/nfg.vi28.128790>